

J. P. TRAP

KONGERIGET
DANMARK

FJERDE OMARBEJDEDE UDGAVE

PAA GRUNDLAG AF DEN AF H. WEITEMEYER UDGIVNE 3. UDGAVE
OG UNDER MEDVIRKNING AF VIDENSKABSMÆND, FAGFOLK OG
STEDLIGE MEDDELERE FRA ALLE LANDETS EGNE

UDGIVET AF

GUNNAR KNUDSEN

I. BIND

INDLEDENDE BESKRIVELSE AF DANMARK

KØBENHAVN OG FREDERIKSBERG

KØBENHAVN 1929
G. E. C. GADS FORLAG
(FREDERIK GAD)

INDLEDENDE BESKRIVELSE AF DANMARK.

Redigeret af ADOLPH JENSEN.

	Pag.
I. LANDET.	
1. Indledende geografisk Oversigt. Af Departementschef ADOLPH JENSEN . . .	1
2. Den topografiske Opmaaling og Kortlægning. Af Oberst N. P. JOHANSEN . .	3
3. Den økonomiske Opmaaling og Matrikuls kortene. Af Professor N. THORKIL- JENSEN	6
4. Landets geologiske Beskaffenhed. Af Direktøren for Danmarks geologiske Undersøgelse, Dr. phil. VICTOR MADSEN	8
5. Landets Overfladeforhold. Efter Professor N. V. USSING	17
6. Farvandene. Af Kommandør H. RAVN	20
7. Klimaet. Af Statsmeteorolog H. HANSEN	25
8. Bebyggelse og Stednavne. Af cand. mag. GUNNAR KNUDSEN	30
9. Den administrative Inddeling. Af Afdelingschef GUNNAR DAM	32
II. BEFOLKNINGEN.	
1. Raceforhold. Af Læge SØREN HANSEN	35
2. Folketallets Størrelse og Vækst. Af Kontorchef H. CL. NYBØLLE	38
3. Befolkningens Sammensætning. Af Samme	47
III. STYRELSEN.	
1. Statsforfatningen. Af Professor, Dr. jur. KNUD BERLIN	58
2. Statsforvaltningens Organer. Af Samme	67
3. Kommunerne og deres Styrelse. Af Samme	71
4. Statens og Kommunernes Finanser. Af Kontorchef CORDT TRAP	75
IV. NÆRINGSLEVET.	
1. Landbruget. Af Professor O. H. LARSEN	82
2. Skovbrug og Jagt. Af Skovrider O. G. KONRADSEN	102
3. Havebruget. Af Havebrugskandidat ANDREAS MADSEN	107
4. Fiskeriet. Af Fuldmægtig, cand. mag. AAGE STRUBBERG	112
5. Industri og Haandværk. Af Departementschef ADOLPH JENSEN	117
6. Handelen. Af Samme	127
7. Skibsfarten. Af Samme	136
8. Samfærdselsmidlerne. Af Samme	138
9. Penge- og Forsikringsvæsen. Af Kontorchef EINAR COHN	141

V. SOCIALE FORHOLD.	Pag.
1. Den sociale Lagdeling. Indtægts- og Formueforhold. Af Afdelingschef GUNNAR DAM.....	150
2. Arbejder- og Arbejdsgiverorganisationer. Af Departementschef ADOLPH JENSEN	156
3. Offentlig Forsorg for Ubemidlede. Af Kontorchef CORDT TRAP.....	161
4. Boligforhold. Af Sekretær, cand. polit. SVEND NIELSEN	172
VI. KULTURELLE FORHOLD.	
1. Kirkelige Forhold. Af Departementschef V. HOLBØLL	177
2. Undervisningsvæsen. Af Rektor JULIUS NIELSEN	180
3. Museer og Samlinger for Kultur og Kunst. Af Museumsinspektør CHR. AXEL JENSEN	185
4. Fredlysnng af Oldtidsmindesmærker. Af Museumsinspektør C. NEERGAARD	190
5. Arkitektoniske Mindesmærker og deres Bevaring. Af Museumsinspektør CHR. AXEL JENSEN	193
6. Naturfredning. Af Professor, Dr. phil. A. MENTZ	197

telefonen“, der sorterer under Post- og Telegrafvæsenet, omfatter nu den udenlandske og mellemprovinsielle Korrespondance samt Sønderjyllands Telefonvæsen i sin Helhed, medens iøvrigt den lokale og en Del af den mellembys Trafik besørgeres af de koncessionerede Telefonselskaber. Telefonliniernes samlede Længde er c. 1.3 Mill. km, Antallet af Centraler c. 1900, Antallet af Abonnementer c. 270,000 og det aarlige Antal Samtaler c. 460 Mill.

ADOLPH JENSEN.

9. Penge- og Forsikringsvæsen.

Da Staten ved Forordn. af $\frac{5}{7}$ 1813 havde erklæret sig bankerot, oprettedes en Rigsbank med Eneret til Seddeludstedelse. Bankens Grundfond skaffedes ved en 1. Prioritet, den saakaldte Bankhæftelse, der blev paalagt alle faste Ejendomme med 6 $\frac{0}{10}$ af deres Værdi. Rigsbanken skulde indløse de værdiforringede Kurant-sedler, og det fastsattes, at 6 Rd. Kurant skulde kunne indløses mod 1 Rigsbankdaler. Da 1 Rbd. i det samtidig indførte ny Møntsystem var sat til $\frac{5}{8}$ af 1 Rd. Kurant, blev Nedsikæringen $\frac{5}{48}$.

Imidlertid sank Kursen paa de nye Sedler, og Rigsbanken blev da efter et tidligere givet Løfte ophævet og dens Aktiver og Passiver overgivet til Nationalbanken, hvis Forhold som privat Aktiebank ordnedes paa 90 Aar ved Oktrojen af $\frac{4}{7}$ 1818. Aktionærer blev foruden de, der frivilligt tegnede sig, alle, hvis Bankhæftelse beløb sig til mindst 100 Rbd. eller suppleredes hertil. Da $\frac{5}{6}$ af Bankhæftelsen til Rigsbanken for Landejendommens Vedkommende var afkortet i de kongelige Skatter, blev disse kun Aktionærer for $\frac{1}{6}$, medens Byejeendomme blev det for hele Hæftelsens Beløb. Staten fik ikke til Gengæld for sin Ydelse nogen Andel i Aktiekapitalen, der oprindeligt var paa henved 8 Mill. Rd.

Nationalbankens Opgave blev at skabe et sikkert Pengevæsen i Landet, dels ved at skaffe Sedlerne i Pari og dels ved at skabe et Sølvfond. Endvidere skulde Banken virke til Fremme af Handel og Omsætning.

I Bankens første Aar gik Bestræbelserne særlig ud paa at skabe et fast Forhold mellem Sølv og Sedler. Seddelkursen, der havde bedret sig ved Bankens Oprettelse, sank snart igen, hvorfor man i 1820 ved Statens Hjælp iværksatte hurtigere Inddragning af Sedlerne. Imidlertid naaede Sedlerne først i 1838 op i Pari, og Deflationen, der saaledes havde strakt sig over 20 Aar, havde været meget knugende for Næringslivet, bl. a. fordi Banken samtidig med, at den skulde genskabe Sedlernes Paritet, naturligvis kun i ringe Omfang havde kunnet tage sig af det indenlandske Kreditbehov.

Der var ikke i Bankens Oktroj givet Regler for den nye Seddelmasses Dækning, men efter at Sedlerne havde naaet Pari, fik Banken i 1840 de første Funderingsregler, der traadte i Kraft 1845. Der fastsattes en Maksimumsgrænse for Seddelomløbet paa 16 $\frac{1}{2}$ Mill. Rd. Halvdelen af den cirkulerende Seddelmasse skulde dækkes af et Sølvfond, hvoraf 50 pCt. skulde bestaa i gangbar Sølvmønt, Resten i Sølvbarrer eller Hamborg Banco, det sidste dog ikke over $\frac{1}{4}$ af det samlede Sølvfond. Resten af Seddelomløbet skulde dækkes med let realisable Aktiver i

Forholdet 100:150. Seddelomløbets Maksimalgrænse hævedes gentagne Gange, indtil Banken i 1859 fik Tilladelse til at udstede Sedler ud over de 24 Mill. Rd., som Masimalbeløbet da var. Men de Sedler, der herudover udstedtes, skulde være dækkede med Sølv, Daler for Daler.

Disse strenge Dækningsregler og en vis traditionsmæssig Tilbageholdenhed fra Nationalbankens Side, der maa ses i Forbindelse med det Kaos, hvorafr Banken var opstaaet, og som det var dens oktrojmæssige Bestemmelse at hindre Genkomsten af, medførte, at Banken kun i ringe Omfang kunde efterkomme Om-sætningens vekslende Krav paa Kreditmidler, og der udviklede sig derfor efterhaanden et privat Bankvæsen ved Nationalbankens Side. Allerede i 1829 oprettedes en Kreditkasse i København, og under et stærkt Pres fra Provinsens Side havde Banken i 1837 oprettet et Kontor i Aarhus og 1844 et i Flensborg. Det første danske Bankinstitut efter Nationalbankens Oprettelse blev Fyns Discotokasse i 1846. Senere kom Københavns private Laanekasse til i 1854. Først i 1857 fik Danmark imidlertid en Bank drevet efter nyere Principper. Det var den af Tietgen oprettede Privatbank, der ønskede at arbejde ikke alene med sin Aktiekapital, men med Anfordringspenge, som mod Rente blev den overdraget fra Publikum. Paa disse Penge kunde der trækkes ved Hjælp af Checks. En væsentlig Forretning for Privatbanken og iøvrigt ogsaa for de Provinsbanker, der samtidig stiftedes, kom til at bestaa i Vekseldiskontering. Hidtil havde Nationalbanken varetaget denne Forretning, men dels havde den kun købt Veksler betalbare i København eller de Byer, hvor den havde Filial, og dels rettede dens Diskontopolitik sig ikke efter Markedets Krav men efter, hvilke Beløb Banken til enhver Tid mente at kunne disponere over til dette Formaal. Privatbanken, som paa en helt anden Maade end Nationalbanken søgte Forbindelse med Erhvervslivet, maatte derfor løsrive sin Diskontopolitik fra Nationalbankens og søge selv at indrette sine Satsler efter Kravet fra de Kunder, der sluttede sig til den.

I den trykkede Tid efter Sønderjyllands Tab oprettedes kun faa Banker. I 1866 indrettede den faa Aar i Forvejen stiftede Industribank i København en Sparekasseafdeling. Landmandsbanken grundedes 1872 og søgte ved Brug af Kassekredit og Oprettelse af Filialer i Provinsen at komme i Kontakt med Publikum. Aaret efter stiftedes Københavns Handelsbank. Saaledes var de 3 Hovedbanker alle i Virksomhed i det 19. Aarhundredes sidste Fjerdedel.

Indtil 1873 havde Sølv været det Metal, hvorpaa Nationalbankens Seddeludstedelse hvilede. Imidlertid blev Spørgsmaalet om Møntmetallet efter Aarhundredets Midte brændende ude i Verden, og da Tyskland i 1871 gik over til Guldmøntfod, fulgte vi efter ved Loven af $\frac{28}{100}$ 1873, der traadte i Kraft fra $\frac{1}{1}$ 1875. Rigsdaleren afløstes som Regningsenhed af Kronen saaledes, at der skulde udmøntes 248 10 Kr.-Stykker af et kg fint Guld; som Følge heraf vejer et 10 Kr.-Stykke, der bestaar af $\frac{9}{10}$ fint Guld og $\frac{1}{10}$ Kobber, 4.4803 g Møntguld. Da Banken havde forberedt Overgangen til Guldfoden ved i Tide at drage Guld til sig, gennemførtes denne saa godt som uden Tab trods faldende Sølvpriser. Udmøntningen foretages af Staten; dog kan private imod Erlæggelse af en „Slagskat“ ($\frac{1}{4}$ à $\frac{1}{3}$ %) erholde Guldmønter udmøntet. Ved Udmøntning af Skillemonter har Staten en betydelig Fortjeneste.

Da Nationalbankens Oktroj udløb, fornyedes den ved Lov af ¹²/₇ 1907 paa 30 Aar til ³¹/₇ 1938. Banken, hvis Aktiekapital nu er paa 27 Mill. Kr., ledes af en Direktion paa 5 Medlemmer, hvoraf de 3 vælges af Repræsentantskabet, de 2 af Kongen; den ene af disse skal være landbrugskyndig. Repræsentanterne vælges af Aktionærforsamlingen. Afgiften til Staten fastsattes til 750,000 Kr. Efter at der er foretaget Henlæggelser til Reservefondet saa længe, til dette udgør 30 % af Aktiekapitalen, faar Aktionærerne 6 %. Resten deles med ¹/₄ til Staten og ³/₄ til Aktionærerne. Endvidere gik man over til nye Regler for Sedlernes Fundering. Siden 1859 havde Bestemmelserne herom i Virkeligheden været ordnede efter det saakaldte Kontingentsystem, saaledes at det var tilladt at udstede ikke metaldækkede Sedler for et vist Beløb, medens den øvrige Seddelmasse skulde være fuldt metaldækket. Udviklingen havde krævet, at det udækkede Kontingent stadig forhøjedes, men alligevel følte Ordningen som en Hæmsko paa Seddelmassens naturlige Tilpasning til Erhvervslivets skiftende Behov. Ved Loven af 1907 indførtes Brøksystemet, der gør Seddeludstedelsen mere smidig. Banken er herefter berettiget til at udgive saa mange Sedler, som Omsætningen til enhver Tid findes at udkræve, imod at Halvdelen af dem er dækkede af den saakaldte Metalfond, Halvdelen af let realisable Aktiver i Forholdet 100 Kr. Sedler til 125 Kr. Aktiver. Metalfondet bestaar af lovlig gangbar Mønt, af Guld i Barrer og fremmed Guldmønt samt af Tilgodehavender hos Norges, Sveriges og Tysklands Seddelbanker, idet disse Tilgodehavender dog ikke maa udgøre mere end 40 % af Metalfondens og altsaa ikke mere end 20 % af den cirkulerende Seddelmasse.

Da Verdenskrigen udbrød, blev Nationalbankens Forpligtelse til at indløse sine Sedler med Guld ophævet, for at Guldet ikke skulde blive Banken berøvet, og Sedeldækningsreglerne derved blive sprængt, da det ikke ansaas for muligt paa det daværende Tidspunkt at forskaaffe sig nyt Guld. Alligevel var Kravene til Banken i Krigens Begyndelse under de højst urolige Pengeforhold saa stærke, at Banken ved kgl. Resolution af ³⁰/₁₀ 1914, hvis Udstedelse skete i Henhold til Loven af 1907, fik Tilladelse til en lavere Metaldækning, og ved Lov af ³¹/₃ 1915 ændredes 1907-Loven bl. a. saaledes, at „Metalfondens“ nu kun skulde udgøre ³³/₃ % mod tidligere 50 %. Ganske vist kunde Tilgodehavenderne i de tre fremmede Seddelbanker efter 1907-Loven, men ikke efter 1915-Loven, henregnes til Metalfondens, men naar disse Tilgodehavender under en anspændt udenlandsk Betalingsbalance ikke var tilstede, betød det, at der krævedes 50 % effektiv Metaldækning. Imidlertid medførte den gunstige Handelsbalance, de store Skibsfartsindtægter og Kapitalflugten fra Udlandet m. v., at der strømmede meget Guld ind, og da Vekselkurserne samtidig gik under Guldpariteten, kunde Nationalbanken købe Guld billigere end den Pris, som den efter Møntloven var pligtig at købe til. Dels af denne Grund, dels fordi man navnlig fra Sveriges Side ønskede at hindre Prisstigningen ved at holde Guldets ude og ogsaa vilde søge at tvinge navnlig Vestmagterne til at yde Varer i Stedet for at sende Guld, indførtes i Foråret 1916 i de tre nordiske Lande den saakaldte „Guldspærring“. For Nationalbankens Vedkommende bestemtes det, at den var fritaget for at købe Guld til Møntlovens Pris, men Banken købte iøvrigt alt Guld, der blev den tilbudt til en lavere Pris. Samtidig med denne Foranstaltning blev der truffet Overenskomst

mellem de tre nordiske Seddelbanker om at undlade at foretage Guldsendinger til hinanden.

Selv om de gunstige Betalingsforhold overfor Udlandet havde bragt den danske Krone Værdi over Guldpariteten, stod den svenske og overgangsvis den norske Krone endnu bedre, og der opstod derved den saakaldte „Disagio“ paa danske Kroner. Efter de trufne Foranstaltninger imod Guldsending, kunde Disagioen ikke, naar der førtes en forskellig Kreditpolitik i de tre Lande, udlignes, og den gav navnlig i Krigens Begyndelse Anledning til megen Utilfredshed, fordi man i Erhvervslivet var vant til at regne med, at de tre skandinaviske Kroner havde samme Værdi. Senere, og navnlig efter Krigens Slutning, da den danske Krone sank meget i Værdi, og Disagioen blev langt større end før, tog man den som en naturlig Følge af den hele Pengeforvirring. Men den fik den særlige Virkning, at Skillemønten, der havde den samme Værdi i alle tre Lande, i stort Omfang udsmygledes til Sverige, og ved en Lov af $15/2$ 1924 blev det derfor bestemt, at der skulde slaas ny Skillemønt, der alene var gangbar indenfor Rigets Grænser.

Nationalbankens Fritagelse for at indløse Sedlerne med Guld bestod iøvrigt uforandret indtil $1/1$ 1927, selv om dette var uden praktisk Betydning, saa længe Kronen stod over Pariteten. Men kort Tid efter Krigens Ophør sank Kronen stærkt i Værdi og naaede i Efteraaret 1920 helt ned til Halvdelen af Guldværdien regnet efter Dollarkurs. Blandt Aarsagerne hertil kan nævnes den under Krigens førte Kreditpolitik, der som et Led i Vareudvekslingsaftalerne med de krigsførende Lande stillede betydelige Beløb til disses Raadighed; desuden lagde Kapitalkravene ved Generhvervelsen af de sønderjyske Landsdele et stort Pres paa Pengemarkedet, og da der samtidigt fra Bankernes Side ydedes store Laan til Genskabelse af den private Erhvervsvirksomhed efter Krigsaarenes Stilstand, medførte denne Kreditudvidelse („Inflation“), at baade Priser og Valutakurser steg stærkt. Det ved Kreditudvidelsen skabte Begær efter fremmede Betalingsmidler kunde kun delvis tilfredsstilles ad normal Vej, fordi Landbrugets Produktion først efterhaanden kom op igen og betaltes daarligt, navnlig paa Grund af, at England opretholdt Restriktionerne for Indførsel af Smør og Flæsk, samtidig med at Kullene holdtes i meget høje Priser. De gennem Eksporten hjembragte Betalingsmidler var derfor kun tilstede i begrænset Mængde. Fra Midten af Aaret 1920 begyndte et stærkt Prisfald paa Verdensmarkedet, Begæret efter fremmed Valuta stilnede af, og Kursen sank. Men Prisfaldet medførte store Vanskeligheder for Bankerne, og i Efteraaret 1922 maatte Landmandsbanken rekonstrueres. Det ugunstige Indtryk, dette gjorde, i Forbindelse med den Kreditudvidelse fra Nationalbankens Side, der var fulgt med Støtteaktionerne til Landmandsbanken og andre Banker, bragte paany Kroneværdien til at synke. Medens man under det første Kronefald i 1919-20 væsentligst havde taget Sigte paa at søge Importen begrænset, rettede man nu Bestræbelserne imod en Nedbringelse af Kreditmængden, og ved Loven af $20/12$ 1924 blev det bestemt, at Nationalbanken skulde paatage sig Garantien for, at Dollarkursen i Tiden indtil $1/1$ 1927 efterhaanden gik ned til 5.32, hvilket svarede til en Guldværdi for Kronen af 70 Øre; desuden at Staten skulde yde sin Medvirkning hertil ved at tilbagebetale til Nationalbanken 40 Mill. Kr., som

Staten havde laant til sin Deltagelse i Landmandsbankens Rekonstruktion, og endvidere yde Garanti for de af Nationalbanken til Støtte ved Foranstaltningen optagne fremmede „Valutakrediter“. Forholdene medførte, at Kronestigningen kom til at gaa meget stærkere end paaregnet, og i Begyndelsen af 1926 havde Kronen praktisk taget naaet sin gamle Guldparitet. Ved Loven af 27/12 1926 genindførtes derfor Guldindløseligheden efter samme Værdi som i Møntloven af 1873, idet Ordningen dog indtil videre er den, at Banken kun er pligtig at omveksle Sedler i Poster paa 28000 Kr. eller Mutipla heraf, og kan udlevere Guld i Mønt eller Barrer efter eget Valg, hvorved Møntfoden er bleven en modificeret Form af „Guldbarrefoden“. Samtidig med Guldindløseligheden bortfaldt de ved Loven af 1915 indførte Ændringer i Seddelækningsreglerne, og Reglerne for Sedlernes Fundering er altsaa igen de i Loven af 1907 indeholdte Bestemmelser.

Seddelomløbet, som den 31/7 1914 udgjorde 156 Mill. Kr., var den 31/7 1927 steget til 353 Mill. Kr. Denne Forøgelse skyldes dels de under Krigen stedfundne Guld-køb, dels Forøgelsen af Bankens Valutabeholdning og Udlaan; nogle Hovedtal af Nationalbankens Balance til Belysning af disse Forandringer gives i nedenstaaende Oversigt:

Mill. Kr.	31/7 1914	31/7 1927
Guld i Mønt og Metal	78,5	182,2
Tilgodehavender i Udlandet	16,0	63,9
Veksler paa Indlandet	59,4	78,7
Andre indenlandske Udlaan	41,0	94,6

Medens Nationalbankens Forhold, fordi den har Seddelmonopolet, meget nøje er ordnede af Lovgivningsmagten, fik vi her i Landet først ved Loven af 4/10 1919 en Regulering fra Statsmagtens Side af de private Bankers Virksomhed. Denne „Banklov“ foreskriver en Række Regler for Bankers Stiftelse, hvorefter der ikke skal Tilladelse til at oprette en Bank, men der fastsættes bl. a. visse Minimumsgrænser for Aktiekapitalens Størrelse, som skal være opfyldt, før Banken kan træde i Virksomhed. For at sikre Bankernes Likviditet foreskriver Loven, at Bankerne skal have en Kassebeholdning og en Beholdning af let realisable Aktiver paa mindst 15% af de Banken paa Anfordring paahvilende Forpligtelser, og af Hensyn til Sikkerheden kræves det, at Bankens Egenkapital (Aktiekapital plus Reserver) skal udgøre mindst 10% af de samlede Gældsforpligtelser. Desuden stiller Loven Bankerne under Tilsyn af en Bankinspektør og forpligter dem til at offentliggøre deres Regnskaber i ensartet Form. Antallet af Banker, bortset fra Nationalbanken, udgjorde i 1913: 144 og i 1926: 190. Til nærmere Belysning af disse Bankers Ind- og Udlaan skal følgende Tal anføres:

Mill. Kr.	Indlaan	Udlaan		
		Indenlandske Veksler Mill. Kr.	Udlaan mod Pant, Kassekredit etc. Mill. Kr.	Udlaan ialt Mill. Kr.
1913.....	886	218	629	847
1926.....	1975	410	1530	1940

Trap: Danmark, 4. Udg. I.

10

Der findes ikke nogen almindelig Sammenslutning af de danske Banker, hvorimod c. $\frac{2}{3}$ af Provinsbankerne har sluttet sig sammen i „De danske Provinsbankers Forening“, stiftet 1905.

Medens Bankerne erhvervsmæssigt formidler Kredit, har Sparekasserne, der i deres Oprindelse nærmest er filantropiske Institutioner, til Hovedformaal at yde Mulighed for sikker Anbringelse af opsparede Midler.

Den første danske Sparekasse oprettedes i 1810, og jævnsides med Landbefolkningens stigende Velstand tog Bevægelsen fra Aarhundredets Midte Fart med stadig øgede Indlaan og Oprettelse af nye Kasser. Ledelsen af disse kom for en stor Del paa Bondestandens Hænder. Da Landbrugskrisen satte ind i Slutningen af 1870erne, forringedes Kasserens Vilkaar. For at sikre Sparerne vedtoges da i 1880 den første Sparekasselov.

I deres Udvikling har Sparekasserne i meget holdt fast ved deres lidet forretningsmæssige Fortid, men i den Konkurrence om Indlaanene, som det stigende Antal af Banker har paaført dem, har de efterhaanden maattet indrette sig efter nye Krav. Det Befolkningslag, der oprindeligt knyttedes til Kasserne, har i den forløbne Tid skiftet Karakter; Næringslivet i By og paa Land former sig efter mere erhvervsmæssige Synspunkter end tidligere, og Kasserne benyttes derfor nu i stor Udstrækning til Forvaltning af Kassebeholdninger, der ikke indsættes til Forrentning paa langt Sigt. Saadanne Midler kan som Regel haves uden forudgaaende Opsigelse, og i mange Tilfælde har Kasserne tilladt Udtræk ved Hjælp af Checks. Da der ikke er fastsat nogen Grænse for Størrelsen af de paa de enkelte Konti indestaaende Beløb, benyttes Kasserne ogsaa for de mere stabile Midlers Vedkommende af Folk udenfor de egentlige Spareres Kreds.

Sparekasserne, der oprindeligt blot søgte en sikker Anbringelse af Indlaanene, og som derfor i stor Udstrækning havde gjort Brug af en efter 1848 begrænset Ret til at indsætte Penge i Statskassen, maa nu ogsaa søge at anlægge deres Midler med Hensynet til Likviditeten for Øje. En væsentlig Del af Midlerne anbringes i 1ste Prioriteter, en anden Del anlægges i Obligationer, der har den Fordel, at de forholdsvis let kan sælges eller pantsættes. For mange Kasser spiller desuden Kautionslaan og Laan til Kommuner en stor Rolle. Den af Sparekasserne ydede Indlaansrente har oftest bevæget sig omkring 4 %. Da enhver Bevægelse i Sparekassernes Indlaan næsten straks maa give sig Udslag i en Forandring i de udlaaende eller i Papirer anbragte Midler, kan Kasserne daarligt værge sig mod Tab, naar Publikum i Tider med lave Obligationskurser drager Midler ud til selvstændigt Anlæg, medens det omvendt i Tider med høje Kurser ved Indskud tvinger Sparekasserne til at købe. Til Udligning af de herved og paa anden Maade forvoldte Tab tjener Sparekassernes i Henhold til Sparekasseloven tegnede Garantikapital samt de opsparede Reserver.

Sparekasseloven af 1880 afløstes $\frac{4}{10}$ 1919 af en ny Lov. Efter denne skal en Sparekasses Overskud henlægges til Reserverne, og naar disse ikke udgør mindst 15 % af Indlaanene, kan der af Overskudet højst anvendes 10 % til velgørende eller almennyttige Formaal. Sparekasseinspektøren, der paa Statens Vegne fører Tilsyn med Kasserne, kan standse en Kasse, hvis Reserverne og 5 % af Indlaanene maa anses for at være tabt.

Der fandtes i 1913 515 Sparekasser med et samlet Indlaan paa 838 Mill. Kr. fordelt paa ialt 1,367,000 Konti, i 1925 var der 526 Sparekasser med et samlet Indlaan paa 1872 Mill. Kr. fordelt paa 1,701,000 Konti. De største Kasser var: Sparekassen for København og Omegn med 192 Mill. Kr., Bikubens Sparekasse i København med 181 Mill. Kr., Den sjællandske Bondestands Sparekasse i København med 129 Mill. Kr. og Fyens Stifts Sparekasse i Odense med 115 Mill. Kr. indestaaende.

Til Varetagelse af Sparekassernes Fællesinteresser tjener „Fællesrepræsentationen for de danske Sparekasser“, oprettet 1905.

Trods Sparekassernes store Udlaan i faste Ejendomme, har de dog ikke kunnet tilfredsstille dette Behov. Grundejerne har derfor sluttet sig sammen i Kreditforeninger for under solidarisk Ansvar at kunne faa Laan paa billige Vilkaar. De danske Kreditforeninger, der opstod efter tyske Forbilleder, fik deres Forhold ordnede ved Lov af 20/1 1850. Der gaves i denne Lov Kreditforeningerne, der altsaa er Foreninger af Laantagere, forskellige Begunstigelser, navnlig med Hensyn til Stempelfrihed for Kasseobligationerne. Uden en saadan Stempelfrihed skulde baade Panteobligationen, der af Laantageren udstedes til Kreditforeningen, og de Kasseobligationer, han modtager til Salg eller Belaaning, for derigennem at skaffe kontante Midler, have været stemplede. Nu er Kasseobligationerne fri herfor, og det er til yderligere Lettelse for Afsætningen af dem tilladt, at de udstedes paa lhænderhaver og ikke paa Navn. Desuden giver Loven Ret til Udlæg i den pantsatte Ejendom paa særlig lette Betingelser, og Kasseobligationerne kan anvendes til Anlæg af umyndiges Midler.

Som Betingelse for Ydelse af disse Begunstigelser kræver Loven, at Ejendommene belaanes med højst 60%, at Laanene amortiseres, og at Laantagerne er ansvarlige for Foreningens Gæld med hele Ejendommens Taksationsværdi. I denne sidste Bestemmelse gav en Lov af 1861 den Lettelse, at Laanene kunde inddeles i Serier, saaledes at det solidariske Ansvar kun udstrækkes til Laantagere indenfor samme Serie.

Der oprettedes i Aarene efter 1850 Kreditforeninger for forskellige af Landets Egne, og i 1897 blev der givet en Lov om en Kreditforening for industrielle Ejendomme med særlige Regler for Ejendommens Taksation. En særlig Kreditforening skabtes i 1898 ved Kreditforeningen af Kommuner i Danmark.

Der fandtes i 1913 ialt 12 egentlige Kreditforeninger med en samlet Restgæld paa 1623 Mill. Kr. Disse Foreningers Restgæld var i 1926: 2877 Mill. Kr. I Kreditforeningen af Kommuner udgjorde Restgælden i 1913: 22 Mill. Kr. og i 1926: 95 Mill. Kr.

Kreditforeningerne har sluttet sig sammen i „Kreditforeningernes staaende Fællesudvalg“, oprettet 1892, til Varetagelse af fælles Interesser.

Ved en Lov af 1897 blev der aabnet Mulighed for at give Foreninger til Optragelse af Laan i faste Ejendomme, der i Forvejen var behæftede med Kreditforeningsslaan eller Laan af offentlige Midler, samme Begunstigelser som Kreditforeninger. De derefter oprettede Hypothekforeninger, der yder Laan mod sekundær Sikkerhed, havde i et Antal af 9 i 1926 en Restgæld paa 319 Mill. Kr., Restgælden var i 1913: 110 Mill. Kr.

Ved Lov af $\frac{1}{4}$ 1906 stiftedes Kongeriget Danmarks Hypothekbank, der fik til Formaal gennem Optagelse af Laan i Udlandet at skaffe det danske Penge-marked de Fordele, der maatte kunne opnaas ved en saadan direkte Forbindelse med Udlandets Pengemarkeder. Laanene optoges ved Udstedelse af Hypothek-bankobligationer. Hypothekbanken skulde særlig søge at støtte Kreditforeningernes Laantagere ved Opkøb af Obligationer i de aabne Serier. Grundfondet er stillet til Raadighed af Staten med 20 Mill. Kr. i $3\frac{1}{2}\%$ Statsobligationer.

For at skaffe Landbrugerne billige Driftslaan dannedes der ved Lov i 1898 landøkonomiske Forskudsforeninger, for hvilke Staten stillede et Beløb paa 5 Mill. Kr. til Raadighed. Da de af Staten ydede Laan var tilbagebetalt, aabnedes der ved en Lov af $\frac{12}{100}$ 1916 Foreningerne Mulighed for at virke videre med egne Midler.

Den ældste Forsikringsvirksomhed her i Landet er Forsikringen mod Brand-skade paa faste Ejendomme. Faa Aar efter den store Brand i København i 1728 oprettedes Københavns Brandforsikring. I 1761 oprettedes Købstædernes almindelige Brandforsikring, i hvilken ogsaa Landejendomme forsikredes, indtil de i 1792 fik deres egen Forsikring i Den almindelige Brandforsikring for Landbygninger. Det københavnske Selskab var oprindeligt begrænset til den Del af Byen, der laa indenfor Voldene. Efter den anden store Brand i København i 1795 blev der indført Forsikringspligt, der først ophævedes 1868. For Købstadejendomme var der Forsikringspligt fra 1761-1870. Derimod har der aldrig været Forsikringspligt for Landejendomme. Der er siden tilkommet flere Selskaber, saaledes at det samlede Antal tegnende danske Selskaber i 1926 udgjorde 15 med et samlet Bruttopræmie-beløb paa 18 Mill. Kr.

Forsikringer mod Brandskade paa Løsøre begyndte med Det kgl. octr. københavnske Brandassurancekompagni af 1778. Siden kom Det kgl. octr. alm. Brandassurancekompagni af 1798 til, og efter at den Eneret paa Tegning i København, der var tilstaaet det første Selskab, var ophævet i 1863, sammensluttedes de to Selskaber omsider i 1891. Der fremkom flere konkurrerende Selskaber, af hvilke en Del ogsaa arbejdede i Udlandet. Endvidere oprettedes der en Række smaa, gensidige, lokalt begrænsede Brandkasser, og flere af de Selskaber, der forsikrer mod Brandskader, optager baade Forsikringer for Ejendomme og Løsøre. Der var i 1926 112 danske Selskaber. Bruttopræmiebeløbet udgjorde 22 Mill. Kr. Medens Bygningsbrandforsikringen næsten udelukkende varetages af gensidige Selskaber, tilfalder over Halvdelen af Præmiebeløbet for Forsikring af Løsøre Aktieselskaber. Der tegnes endvidere Forsikring i et stort Antal udenlandske Selskaber, saaledes at det samlede Præmiebeløb for Bygninger og Løsøre i 1926 beløb sig til 45 Mill. Kr.

I den i 1906 oprettede Stats-Brandforsikringsfond var der i Marts 1926 indtegnede Statsejendele til et samlet Beløb af 1245 Mill. Kr.

For Søforsikring oprettedes i 1726 Det kgl. octr. Søassurance-Kompagni, der udstyredes med Eneret. Imidlertid kunde Privatpersoner godt i Fællesskab overtage Søforsikringer, naar de blot ikke hæftede solidarisk ved indtræffende Skader. Saaledes opstod udenom Kompagniet De private Assurandører af 1786. I 1850

ophævedes Kompagniets Monopol, og der dannedes i Tiden derefter 2 nye Søforsikringselskaber, der bl. a. ved Reassurancevirksomhed indledede Forbindelse med de to bestaaende Selskaber. Senere dannedes endnu flere, til Dels smaa Selskaber, saaledes at det samlede Antal danske Selskaber i 1926 udgjorde 40 med en Bruttopræmieindtægt paa 22 Mill. Kr., hvoraf 21 Mill. tilfalder 18 Aktieselskaber. De udenlandske Selskaber spiller saa godt som ingen Rolle.

Ved Oprettelsen af Den alm. Enkekasse i 1775 til Afløsning af den ældre Enkekasse for Landmilitæretaten, blev der aabnet Mulighed for Forsørgelse af Enker, men først med Den alm. Forsørgelsesanstalt af 1795 begyndte den egentlige Livsforsikringsvirksomhed i Danmark. Imidlertid standsede Selskabets Tegning ved Statsbankerotten 1813, efter at den oprindelige Statsgaranti et Par Aar i Forvejen var ophørt. Først i 1842 opstod Anstalten igen, men denne Gang delt i to Anstalter, nemlig Livrente- og Forsørgelsesanstalten af 1842, der dreves af Staten, og Livsforsikringsanstalten i København. Faa Aar efter ophørte Enkekassen af 1775 med at tegne. Ved Lov af 1870 ophævedes de to Anstalter paany, og deres Formue og Forpligtelser overførtes til Livsforsikrings- og Forsørgelsesanstalten af 1871, senere kaldet Statsanstalten for Livsforsikring.

Foruden Statsanstalten er der oprettet en Del andre danske Livsforsikringselskaber, af hvilke det ældste er A/S Hafnia, der stiftedes 1872. Der var i 1926 8 Aktieselskaber og 5 gensidige Selskaber, der gav sig af med Livsforsikring. Det samlede Præmiebeløb var henholdsvis 43 og 11 Mill. Kr. Endvidere virkede 6 udenlandske Selskaber med en Præmieindtægt paa 2 Mill. Kr.

Ulykkesforsikringen optoges først paa et ret sent Tidspunkt, men med de udvidede Krav om Ulykkesforsikring, som en Række nyere Love har stillet til Arbejdsgiverne, har disse Selskaber faaet et stærkt udvidet Forretningsomraade. Det samlede Præmiebeløb til danske Selskaber beløb sig i 1926 til 27 Mill. Kr., heri dog indbefattet Præmie for Sygeforsikring.

løvrigt trives Forsikringsvirksomhed indenfor saa godt som alle det moderne Livs Felter. En vigtig Forsikringsart er opstaaet ved Motorkøretøjsforsikring, der i 1926 havde en Præmieindtægt til inden- og udenlandske Selskaber paa 12 Mill. Kr. Nævnes kan endvidere Ansvarsforsikring, Glas- og Vinduesudstillingsforsikring, Tyveriforsikring og Husdyrforsikring, hvilken sidste Forsikringsart for en stor Del varetages af smaa lokale Forsikringsforeninger.

De forsikrende Selskaber genforsikrer ofte deres Risiko i andre Selskaber. Det er særlig Brandforsikringsbranchen og Søforsikringsbranchen, der lader genforsikre. Det samlede Præmiebeløb til Reassurance i danske og fremmede Selskaber beløb sig i 1926 til 229 Mill. Kr.

Foruden forskellige Foreninger, der er knyttet til en særlig Forsikringsbranche og har Fastsættelse af fælles Forsikringsregler m. v. til Formaal, findes af Sammenslutninger med mere almindelige forsikringsmæssige Formaal (Varetagelser af fælles Interesser, Fremme af gode kollegiale Forhold og af Indsigt i Forsikringsvæsenet) „Forsikringsforeningen i København“, stiftet 1883, og „Assurandør-Societetet“, stiftet 1918.

EINAR COHN.